

A SZÖVEG NÉHÁNY SAJÁTOSÁGA
KISISKOLÁSOK FOGALMAZÁSAIBAN

A szerző igen fontos problémára, a fogalmazástanításra irányítja figyelmünket. Megvizsgálja az eddigi kutatások főbb vonulatait (kötött fogalmazás, szintetizáló, élményesítő, kommunikációs módszer). Ezzel párhuzamosan taglalja a kommunikáció és a szövegvetan vonatkozó megállapításait. Mérlegeli, hogy az említett témakörök konzekvenciái révén hogyan erősíthető, tartalmasítható az alsós tanulók fogalmazási tevékenységét szervező tanító tudatossága.

Meggyőzően jelenti meg a vizsgálódó pedagógus vívódásait, töprengését, és szinte vele együtt járhatjuk be a nehézségek feltárásának, majd megoldási lehetőségeinek útját. Fejtegetése (5—62.) feltárja azokat a munkákat, amelyek segítik a gyakorló pedagógust az önmaga számára legjobban megfelelő módszerek rendszeresítésében, a gyakorlatban való kipróbálásában.

Deme László szavaival fogalmazza meg a szöveg legfőbb kritériumait: „1. Minden szövegnek van valamilyen kommunikatív funkciója... 2. Minden szövegnek van valamilyen konstrukciója, szerkezeti formája... 3. Minden szövegnek vannak ún. belső és külső kontextuális kapcsolatai...” (56.). Ezeket a kategóriákat több szempontból vizsgálja, kifejti, magyarázza. Majd körvonalazza vizsgálódási körét: „Munkámban a jelentéstani és a grammatikai kohézió megteremtésének jellegzetességeit nem elemzem, ezért ezekkel a továbbiakban nem foglalkozom.” (60.)

A *vizsgálat módszertani kérdései* című fejezetben (63—79.) ismerteti a szerző a kutatás menetét, hipotéziseit, s végül a tanulói fogalmazások elemzésének a szempontjait (szöveg-e vagy sem; a közlés tudatosságának mértéke; a globális és lineáris kohézió megjelenési formái; a mondat-szerkesztési sajátosságok).

A munka nagyobb része az említett szempontok alapján végzett vizsgálódás, elemzés. Az elméleti háttér és indokoltság feltárása egyértelművé teszi, hogy ez a tanítói munka részbeni megújításának mindenképpen alapvető feltétele. Például a kommunikáció szempontjainak a részterülettel való szembesítése bizonyítja, hogy az elbeszélő fogalmazás sem képzelhető el a természeti és embervilág viszonyainak előzetes feltárása és értelmezése nélkül. Nem lehet ugyanis valamennyire is valós képet adni az egyébként kézenfekvőnek tűnő folyamatokról a közlő és a címzett azokhoz és egymáshoz fűződő kapcsolatainak érvényesítése nélkül. A közlés tudata ugyanis mindenképpen bonyolult viszonyrendszer, és a szerző szerint „... a közlés tudatával ké-

szült elbeszélő fogalmazásokban a logikus vonások nem a téma jellegéből, hanem a szerkesztés munkájából fakadnak.” (87.) Ezeknek a tényezőknek a kialakítása, tanulói személyiségbe való építése nélkül a fogalmazásbeli jártasság nem alakítható ki.

A vizsgálat során bebizonyosodott, hogy „A tanulók többsége nem vagy alacsony szinten képes a közlés tudatával fogalmazás írására.” (111.) Ez a faktor valóban alapvetően fontos rendező elv, de az is nyilvánvaló, hogy ennek kialakítása a későbbi életségben sem problémátlan. A kommunikációs képességek fejlesztése, elemeinek tudatossá tétele, rendszeres művelése a mindennapi tanítói és pedagógusi tevékenység tartozéka.

Részletesen elemzi a szerző a több száz tanulói fogalmazást a kohézió (koherencia) szempontjából is. Tanulói szövegrészletekkel szemlélteti a különböző jelenségeket (lineáris és globális koherencia), majd pedig summázza tapasztalatait. A tanulói fogalmazásokban felbukkanó ilyen természetű hibák „... tanításmódszertani okokra is visszavezethetők”. (157.) A legszembetűnőbb hibának az olvasókönyvi szövegek elemzésének hibáit, hiányait tekint, de azzal egyenértékűnek fogja fel a tanulói fogalmazások javításának és értékelésének a hiányosságait is.

A mondat szerkezeti vizsgálatot három mutató érvényesítésével végezte el: átlagos szerkesztettség, szintmélység, a szintek népessége. A kapott eredményt összevetette B. Fejes Katalin kutatásainak az eredményével (Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása. Tankönyvkiadó, Bp., 1981.). A tapasztalatokat öt pontban foglalja össze. Érdekes tanulság többek között, hogy a kommunikációs helyzethez való alkalmazkodás képessége és a mondat szerkezeti sajátosságok között nem talált direkt összefüggést.

A *következtetések, módszertani ajánlások* című fejezetben (163—211.) vonja meg a szerző a kutatásra való felkészülés és a kutatás tapasztalatait, tanulságait.

Az egyik fontos következtetés az, hogy az írásos tanulói munkák ellenőrzésének és értékelésének gyakorlata nem eléggé árnyalt, inkább szegényes, mivel a szakudomány szempontjait nem vagy csak részben érinti. A szerző olyan szempontrendszert alakított ki, amelynek segítségével „... mind a szóbeli, mind az írásbeli szövegek gyorsan minősíthetők”. (168.) A felismerések és a szempontok megfogalmazását példák és azok minősítése, értékelése követi, és ennek következtében a szerzői szándék egészen nyilvánvalóvá és a tanulói gyakorlatban használhatóvá válik.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1988. 238 l.

DR. FARKAS FERENC